

LAŽ

Laž je česta na dečjem uzrastu; “on laže kao što diše” ili nasuprot tome “istina izlazi iz dečjih usta”; ovo svedoči o želji odraslih da deca ne znaju za laž. Problem možda nije u tome da se kaže da dete laže, već treba znati u kom trenutku ono što ne odgovara istini ili stvarnosti može da se posmatra kao laž. To upućuje na definiciju laži i na neophodnost da se ne držimo striktno moralnog stanovišta kada razmatramo fenomen laži kod deteta. U tradicionalnom smislu, laž se definiše kao **svestan** iskaz koji je suprotan istini, izrečen u nameri da obmane (*Le Robert*). Potpuno je jasno da ova definicija obuhvata tek jedan deo onoga što možemo da podvedemo pod laž kod deteta. Sazrevanje deteta odvija se postepeno, a organizacija njegove ličnosti i njegovih kognitivnih sposobnosti će se malo-pomalo razvijati; to će nas navesti da na laž gledamo drugačije u zavisnosti od uzrasta deteta kao i od njegovog razvoja. Stoga, da bi se laž podvela pod svesnu volju da se neko obmane, dete mora već da bude veliko. Laž treba postaviti u vrednosni sistem istinito/lažno, ali takođe, više nego za istinu, voditi računa o iskrenosti i realnosti. Sater to definiše ovako: “Udaljiti se od svesne namere unutar sistema društveno prihvaćenih međuljudskih odnosa između realnosti i nekih vidova izražavanja.”

Malo dete ne ume jasno da razlikuje realno od imaginarnog. Od trenutka kada dete ovlada sposobnošću govora, on će mu pomoći da, kroz igru i imaginarna scenarija, ispolji svoje fantazme. Na taj način, on može, u igri, da se potvrdi kao neko ko kontroliše situacije umesto da u njima samo pasivno učestvuje. Ovde se ne bi moglo govoriti o laži u pravom smislu reči, budući da je razlika između realnosti i igre nedovoljno jasna; ako je dete svesno da je u pitanju igra, ono se nalazi u stanju magičnog razmišljanja, prožeto osećanjem svemoći. Razvoj će ići uporedo sa uspostavljanjem Nad-ja, a iskripljavanje realnosti tada postaje namerno i može zaista da bude okarakterisano kao laž. U tom slučaju je važno da se odredi njena uloga i njena funkcija u psihičkoj strukturi deteta. Sater govori o pseudolažima kod malog deteta, dok kod dece starijeg uzrasta razlikuje: socijalnu laž, produktivnu ili onu kojom se deca služe da bi se oslobodila osećanja stida; korisna laž kojom se izbegava kažnjavanje; i kompenzatorske laži kojima deca žele da privuku pažnju, da zadobiju ljubav.

Najčešća funkcija laži jeste da omogući detetu da izgradi svoju ličnost. Ona mu takođe omogućava da se uveri da nije proziran, da može da ima tajne i da ga drugi, naročito njegova majka, ne “čitaju kao knjigu”. U nekim drugim prilikama, laž detetu može da posluži da bi se nečemu suprotstavilo ili pak da bi izbeglo patnju, omalovažavanje ili povredu vlastitog narcisizma. Najčešće zavisna od okolnosti, laž može da se ponavlja i da postane sastavni deo nekog mentalnog poremećaja. Detetova laž takođe utiče na dinamiku odnosa roditelji-dete. Laž i njegov razvoj biće usko povezani sa odnosom okruženja prema laži i sa stavom koji roditelji zauzimaju o tome. Odrasle osobe i roditelji imaju običaj da lažu decu, najčešće “za njihovo dobro”, “da bi ih zaštitili”, i iz drugih razloga koje bi manje želeli da priznaju. Oni ih ponekad uvlače u laž, tražeći od deteta da ništa nikome ne govori kada se radi o zlostavljanju ili seksualnom zloupotrebljavanju ili pak u nekim slučajevima izrazito burnih razvoda ili porodičnih tajni. Dete tada laže da bi zaštitilo jednog ili drugog od svojih roditelja. Stoga se često iza dece koja lažu kriju roditelji koji lažu.

Kako će se dete dalje odnositi prema laži zavisice od reakcije roditelja. Preterano gruba osuda dovešće dete u situaciju da se oseća krivim ili posramljenim, dok se suviše blagonaklonim stavom rizikuje da dete trajno usvoji laž u komunikaciji sa drugima. Katkada je teško naći pravu meru između poverenja i sumnje.

MITOMANIJA

Ovaj termin ustanovio je Dipre, godine 1905, da bi označio sklonost koju je smatrao konstitucionalnom ka iskrivljavanju istine (laži), ka izmišljanju priča (fabulaciji) i ka simuliranju nenormalnih somatskih stanja (simulaciji).

Dete je, u igri, sklono da sebi stvori jedan "mitski" svet u kojem može da zamišlja ličnosti, da sebi stvori dvojnika sa kojim razgovara koristeći dva različita glasa. Ono koristi ove izmišljene scenarije da bi izgradilo svoje afekte, prešlo iz jedne pasivne pozicije u aktivnu i na taj način steklo kontrolu nad teškim situacijama. Iako dete veruje u te priče dok se igra, ono se lako vraća u stvarnost kad se igra završi; ono zna da su to samo tvorevine njegove uobrazilje. O fabulaciji se govori, u okviru mitomanije, kada dete prepričava svoju priču drugima i pokušava da ih uveri u njenu istinitost, nasuprot onom detetu koje se igra za sebe i izmišlja priče da bi sebi pričinilo zadovoljstvo. Priča treba trajno da zadrži svoju formu i da se ponavlja, kao i da ima obeležje verovatnosti. Ako se uzmu u obzir ovi elementi, imaginarne tvorevine su konstantne kod deteta, ali je mitomanija u tom slučaju retka. Teme mitomanije su raznovrsne, one mogu biti preuzete iz porodice, okruženja, bioskopa ili sa televizije, što je najčešće. Dete je uvek junak svoje priče, a može da se dogodi da samog sebe ubedi u njenu istinitost. Ono nastoji da privuče pažnju: kada oseti da je otkriveno, ono može da pobegne od kuće. U nekim oblicima mitomanije, dete može da iznese optužbe da je zlostavljano ili seksualno iskorišćavano, tako da je ponekad teško razlučiti šta je istina: njihove priče su često suviše jasne, suviše precizne, dok deca žrtve imaju teškoća da o tome govore.

Dipre je opisao kod deteta, kao i kod odrasle osobe, različite oblike mitomanija: pretenciozne, maligne ili perverzne. U pretencioznoj mitomaniji, dete sebi dodeljuje istaknutu ulogu i pokušava da kompenzuje svoje nedostatke. Maligna mitomanija poprima različite oblike a jednim delom sadrži optužbe, najčešće za fizičko i seksualno zlostavljanje; u ekstremnom slučaju može se govoriti o perverznoj mitomaniji. Ovi oblici imaju istorijsku važnost, ali nisu od posebnog dijagnostičkog i terapijskog značaja. Razlikovaćemo mitomaniju od Ejerovog (*Heuyer*) sumanutosti sanjarenja u kojem deca u svojoj svesti izgrađuju jedan nestvarni svet sa megalomanskim obeležjem, ali je taj svet stvoren isključivo za njihovu dobrobit, dok u mitomaniji oni žele da ga prilagode i drugima. A čak i ako pokušavaju da prenebregnu činjenicu da je reč o njihovoj uobrazilji u koju su poverovali, oni znaju da je reč o izmišljenoj tvorevini.

Mitomani izgleda najčešće pokušavaju da stvore jedan novi svet i život u kojem bi bili više vrednovani kako bi prikirili i kompenzovali neku svoju narcisoidnu prazninu. Oni su najčešće u svom detinjstvu patili od manje ili više izraženih afektivnih karencija sa ostavljanjem ili odvajanjem, njihova priča često je nejasna, sa tajnama u vezi sa njihovim poreklom i teškoćama sa identifikacijom koje ih podstiču da stvore jednu drugačiju sliku o sebi, koja će za njih biti prihvatljivija. Mitomanija je često znak jedne ozbiljne histerične strukture. Prilikom preuzimanja brige, ovoj deci mora se najpre pružiti oslonac, obezbediti kontinuitet u njihovom životu kao i narcisoidna sigurnost. Kada njihov svakodnevni život bude stabilizovan, moći će da se razmišlja o psihoterapiji.